М. Братасюк

ЕТНІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ СОЦІАЛІЗОВАНОГО ІНДИВІДА

В статті автор показує роль і вагу етно-національного чинника в соціалізації особистості.

З позиції марксистського розуміння сутності людини вона була проекцією суспільства та трудового колективу і зовсім не брався до уваги той момент, що людина жива істота, і що в людині відбувається поєднання природнього (біологічного) та соціального. Етнічні аспекти цієї проблеми на рівні людини (етнофора) взагалі залишалися досить тривалий час поза полем зору дослідників. Як зазначає Л.Шкляр, соціально-психологічна структура особистості добре моделюється на етнічному матеріалі, "хоча робіт, виконаних в цьому аспекті, практично немає"[1]. Спробуємо проаналізувати, що дає окремому індивіду спільнота, з якою він пов'язаний своїм походженням та безпосереднім життям, який саме вплив вона чинить на нього, що є характерним для взаємозв'язку етносу та індивіда.

Для початку варто, мабуть, пригадати, що через всю радянську людинознавчу літературу червоною ниткою проводилась ідея про те, що людина формується, твориться діяльністю і через діяльність[2]. У другій половині 80-х років в літературі з проблем людини прослідковується акцентування на тому, що людина не лише твориться якоюсь цілеспрямованою діяльністю або ж і сукупністю таких діяльностей. Окрім цього, вона іще в силу безпосередності не лише діяльності, а й будь-якої життєвої активності взагалі, має здатність безпосередньо себе виявляти, відкривати і для себе, і для інших. Тобто "взята зі сторони буття особистість є не явище, що вказує на деяку приховану сутність, а її безпосереднє самовиявлення - феномен. У цьому безпосередньо феноменальному сенсі особистість виявляє себе скрізь як очевидну дійсність власного існування "я есьм" на всій предметній ойкумені, куди доходить її неспокійна активність і простягається поле її актуального бачення"[3]. А що може означати феноменальний характер особистісного буття? Не що інше, як те, що будучи неповторним, унікальним утворенням, особистість формується, виробляється, витворюється всіма обставинами, в яких їй доводиться перебувати, всім середовищем, в яке вона закинута, одним словом, всім світом, який її оточує. А відштовхуючись від цього, приходимо до висновку, що у витворенні особистості, в її становленні і утвердженні важливо все, тут немає чогось дріб'язкового і другорядного, все життєве середовище приймає участь в народженні особистості, а не якийсь один вид, навіть дуже важливої діяльності, не одна або кілька сфер буття, наприклад, економіка та освіта. Бо ж зрозуміло, що економікою та освітою людське буття не вичерпується.

Придивившись прискіпливіше до безпосереднього життєвого процесу, в якому витворюється особистість, до її життєвого середовища, виробничої та позавиробничої сфер цього середовища, виявляємо, що становлення особистості відбувається в полі етно-національної культури, в етно-національному просторі. Саме в ньому, а не десь-інде, відбувається соціалізація індивіда, саме тут він народжується і живе, стає самим собою.

Саме тут утверджується безпосередня дійсність людського буття, унікальність, неповторність людського існування. Американський етнопсихолог Дж.Данн підкреслював: "Ми лише тоді стали розуміти людський розвиток, коли стали вивчати дітей в їх реальному соціальному світі"[4]. Саме в цьому реальному соціальному світі, що є етно-національним середовищем, здійснюється єдність особистості, самосвідомості, "Я", і ця єдність не є точкою відліку в людському відношенні до світу, а "... наслідком невід'ємної ніякими свідомими зусиллями приналежності індивіда властивості світу, його першопочатковій закоріненості в ньому. Тому не може існувати особистість на виключних правах "громадянина світу", особистість завжди належить світу особливої - національної культури, завершуючи собою той процес індивідуалізації, який бере початок в культурній унікальності, - стверджує Є.К. Бистрицький[5].

Особистість - це культура, відображена в індивідуальній поведінці, мисленні, дії, світовідношенні. І це культура, насамперед, тієї спільноти, до якої належить людина. Культура як спосіб буття "оцих" людей, "оцього" етносу. Питання культури - це питання творення "людини як людини". "Оця" спільнота, "оця" природа, ландшафт, "оця" земля, рослини, тварини, "оці" люди, а не абстрактне людство, творять конкретну особистість, етно-національну людину. Буття особистості в етно-національній культурі не завжди нею осмислюється, не завжди сприймається у вигляді свідомого відношення, воно просто "переживається людиною як природна приналежність особливому культурному світу - "закоріненості" в рідній культурі[6]... Саме в цій "закоріненості" "Я" в рідну землю, людей, культуру і вбачає В.Винниченко корені і основу національного почуття. Тому національна свідомість і любов до своєї нації не знають ні класів, ні партій, ні віку, ні статі, - зазначав він[7].

Особистість - це "міні-етнос"[8], кожний етнос відтворює себе в індивідуалізованій формі. Емпіричні індивіди входять у людство через етнічну (національну) людину, а не як абстрактні люди. "Людина не може перескочити через цілу ступінь буття, - писав М.Бердяєв, - від цього вона збідніла б і спустошилася б. Національна людина є щось більше, а не менше, ніж просто людина, у ній є родові риси і ще є риси індивідуально-національні. (...)... Мрія про людину і людство, абстрагованих від всього національного, є жадоба пригнічення цілого світу цінностей і багатств. (...) Все творче в культурі носить на собі печать національного генія"[9].

Кожна людська істота проходить через процес інкультурації, бо без нього вона не може здійснитися як член соціуму, як суспільна істота[10]. Це "входження в культуру", як зазначає, зокрема, американський етнолог Дж. Хонігман, обумовлено наступними чинниками: органічною, природженою поведінкою; групами, до яких належить індивід; аспектами рольової поведінки; різного роду випадковими обставинами, географічним середовищем тощо[11].

В інкультурації американський етнопсихолог М.Херсковіц виділяє два рівні: дитинство і зрілість. На першому відбувається засвоєння культурної норми, мови, етикету. Людина лише засвоює попередній етнокультурний досвід і практично повністю позбавлена вибору або оцінки. Перший рівень забезпечує стабільність культури. Що стосується другого, то тут уже появляється можливість приймати або заперечувати якісь твердження, оцінки, правила. "Коли інкультурація оперує на свідомому рівні, вона відкриває дорогу змінам, надаючи для цього альтернативні можливості і допускаючи нові віяння в мисленні та поведінці," - зазначає вчений[12].

Основний зміст процесу інкультурації полягає в тому, що індивід "засвоює традиційні способи мислення і дії, що складають культуру, яка відрізняє його спільноту від інших людських груп"[13]. Цей процес є, по суті, соціалізацією особистості і триває все людське життя.

Система етно-національної культури складає багаторівневе утворення. Локалізована у часі і просторі, конечна у своєму існуванні, вона є конкретним поглядом на світ, конкретною системою цінностей, ідеалів та норм, конкретним, специфічним способом буття якогось народу (етносу, нації). Вона є самостійним світом, самостійним особливим світопорядком, універсумом. І в цьому плані "нерозвинених", "незрілих", "примітивних" культур бути не може. Якою б "примітивною" не здавалася б нам та чи інша культура, для тих людей, які є її творцями і носіями, вона втілює "... всю повноту людського буття, в силу чого набуває для них (тобто представників даної спільноти - М.Б.) всезагального, універсального значення"[14]. Культурна визначеність буття певного етносу становить себе в якості змістовно розгорнутої людської сутності з аутентичними їй формами існування людини. Кожна культура втілює в собі "по-справжньому людське", "людське як таке"[15]. Справа в тім, що культура, будучи полем значень, смислів, символів, що відображають навколишнє середовище, зв'язують людину із ним, відтворюють його в ідеальній формі, гармонізують стосунки людини зі світом, в який вона "закинута" (М.Хайдеггер), стає для цієї людини символом реальності як такої. В силу, по-перше, своєї безпосередності, по-друге, "закоріненості" людини в ній, рідна культура не сприймається як щось відмінне від реальностей іншого роду - фізичної, соціальної, органічної тощо. Те, що бачиться людиною як безпосередньо дане, самоочевидне, виявлене в силу особливостей психіки та тілесної будови, будови органів чуттів та речей, що оточують особистість, не могло б сприйматися саме так: було б "неіснуючим" поза культурою, яка виплекала даного індивіда. Конкретні реальні люди творять, перш за все, свій власний життєвий світ, що є їх єдиним, а тому природнім середовищем, яке в свою чергу обумовлює безпосередність буття, включеність індивіда в це середовище, а в кінцевому підсумку - його, індивіда, власну неповторність.

Первісна соціалізація індивіда - це завжди етнізація, одночасно витворення етнічного типу особистості. Як зазначають автори монографії "Етнос і соціум", етнічність - це така якість людини, завдяки якій створюється система своєрідних зв'язків, що опосередковують собою відношення людини до природи, культури та інших людей. В процесі витворення етнічної спільноти ці відношення "... набували саме тих ознак своєрідності, завдяки яким створюється певна система природокористування (згідно до умов географічного середовища), система культури і поведінки, побуту і духовності. Отже, в етносі все перебуває в єдності, де кожний елемент буття пов'язаний з іншим і силою традиції набуває зв'язку генетичної пам'яті етнічна свідомість..."[16] Етнічні особливості особистості проявляються у всій структурі її соціально-психологічної моделі. "Національне - це ідея та реальність, найбільш наближені до інтимно-особистісного світу людського буття, - підкреслює Абдулатипов Р.Г. - і його дуже важко позбутися, не зашкодивши духовності та моральності людини"[17]. Інший дослідник - Л.Е.Шкляр пише про те, що етнічність людини зачіпає сферу почуттів, мотивів, установок, ціннісних орієнтацій і свідомість, тобто пронизує все особистісне буття[18].

Між етносом та особистістю існує глибокий двосторонній зв'язок: прагнучи до самозбереження, етноспільнота відтворює себе в окремому емпіричному "Я", передаючи йому все, що необхідно для життя, оформляє

його як може і вміє. Особистість потребує етнічну спільноту не в меншій мірі. Як зазначає Е.Фромм, - людина - це система потреб, ядро якої складають потреби фундаментального плану: в творчості, в спілкуванні, у відчутті коренів, що гарантували б міцність та безпечність людського буття. Глибинним прагненням людини є віднесення себе до визначеного зв'язку, що був би стабільним, міцним. Кожна людина має потребу, - стверджує мислитель, - в уподібненні іншим, в пошуку ідентичності. Індивід потребує системи організації, яка дала б йому можливість у світі, де все таке безсистемне, розкидане, де так багато знаків, речей і символів, інших людей ототожнити себе з деяким визначеним зразком. Ідентифікація виявляє прагнення "Я" до піднесення через інших[19].

Проблема ідентичності - це проблема пошуку відповіді на запитання: "Хто Я?", "Куди належу?", "Де мої корені?", "Як я ставлюся до інших людей?", "... Якою є мета мого життя?" тощо. Витворення своєї ідентичності - процес багатовимірний, бо такою є людська життєдіяльність, людське буття. Кожний індивід належить до багатьох спільнот одночасно: до сім'ї, релігійної громади, учбового, трудового колективу, спілки і т.д. Кожний має потребу бути з іншими людьми і займати в якійсь групі певне місце. Як правило, люди творять свою ідентичність, з одного боку, через ідентифікацію з різними спільнотами, з іншого - через збереження свого окремішого "Я". Як зазначає американська дослідниця Г.Линд, очевидним є те, що людина майже не здатна "... розвинути в собі сенс свого "Я", якщо вона не знайде певних аспектів свого суспільного становища, з яким може себе ідентифікувати. Для деяких осіб ідентифікації з людиною, сусідами, найближчою громадою ніби вистачає. Для інших ідентифікація з ширшою громадою, як нацією, є суттєвою"[20]. Етнічні (національні) зв'язки - це зв'язки, що займають особливе місце порівняно з класовими, професійними, партійними тощо. Ця особливість не раз підкреслювалась в етнологічній літературі[21]. По-перше, етно-національна належність - це визначена характеристика, що залишається постійною для індивіда завжди і скрізь, в той час, коли професію чи партійність він може змінювати, як і свій соціально-класовий статус, по-друге, етнічність - це "синтетична характеристика" (Л.Шкляр), яка вбирає в себе класові, сімейні, професійні і т.д. характеристики і відношення, ніби "пронизує" їх собою, присутня в них; по-третє, етно-національний зв'язок - це зв'язок вищого порядку, що виростає як органічне поєднання природно-біологічного, психологічного, соціального, культурно-історичного рівнів зв'язку. Як зв'язок вищого порядку, етнічна (національна) приналежність є значно ціннішою для етнофорів, ніж приналежність до будь-яких із "груп інтересу", бо той простір, можливий для матеріального, культурного і статусного самовираження, який надає своїм індивідуальним членам усяка етно-національна спільнота, є значно ширшим і багатшим, ніж той, який може дати своїм членам "група інтересу" - чи то спілка, чи партія, чи трудовий колектив і т.д. Правда, в рельному житті "група інтересу", тобто будь-яка інша спільнота з її інтересами може не протистояти, а доповнювати інтереси етно-національної спільноти. О.Потебня писав, що людині для досягнення незліченної кількості цілей достатньо лише відчувати себе частиною свого народу і користуватися цим[22]. Етно-національні зв'язки порівнюються дослідниками з родинними зв'язками, що грунтуються на допущенні про спільне походження і зв'язують сіттю традицій людей, які стоять на різних рівнях соціальної ієрархії. Класові ж, напр., зв'язки - це солідарність між людьми по горизонталі, незалежно від походження предків.

Основний зміст процесу інкультурації полягає в тому, що індивід "засвоює традиційні способи мислення і дії, що складають культуру, яка відрізняє його спільноту від інших людських груп"[13]. Цей процес є, по суті, соціалізацією особистості і триває все людське життя.

Система етно-національної культури складає багаторівневе утворення. Локалізована у часі і просторі, конечна у своєму існуванні, вона є конкретним поглядом на світ, конкретною системою цінностей, ідеалів та норм, конкретним, специфічним способом буття якогось народу (етносу, нації). Вона є самостійним світом, самостійним особливим світопорядком, універсумом. І в цьому плані "нерозвинених", "незрілих", "примітивних" культур бути не може. Якою б "примітивною" не здавалася б нам та чи інша культура, для тих людей, які є її творцями і носіями, вона втілює "... всю повноту людського буття, в силу чого набуває для них (тобто представників даної спільноти - М.Б.) всезагального, універсального значення"[14]. Культурна визначеність буття певного етносу становить себе в якості змістовно розгорнутої людської сутності з аутентичними їй формами існування людини. Кожна культура втілює в собі "по-справжньому людське", "людське як таке"[15]. Справа в тім, що культура, будучи полем значень, смислів, символів, що відображають навколишнє середовище, зв'язують людину із ним, відтворюють його в ідеальній формі, гармонізують стосунки людини зі світом, в який вона "закинута" (М.Хайдеггер), стає для цієї людини символом реальності як такої. В силу, по-перше, своєї безпосередності, по-друге, "закоріненості" людини в ній, рідна культура не сприймається як щось відмінне від реальностей іншого роду - фізичної, соціальної, органічної тощо. Те, що бачиться людиною як безпосередньо дане, самоочевидне, виявлене в силу особливостей психіки та тілесної будови, будови органів чуттів та речей, що оточують особистість, не могло б сприйматися саме так: було б "неіснуючим" поза культурою, яка виплекала даного індивіда. Конкретні реальні люди творять, перш за все, свій власний життєвий світ, що є їх єдиним, а тому природнім середовищем, яке в свою чергу обумовлює безпосередність буття, включеність індивіда в це середовище, а в кінцевому підсумку - його, індивіда, власну неповторність.

Первісна соціалізація індивіда - це завжди етнізація, одночасно витворення етнічного типу особистості. Як зазначають автори монографії "Етнос і соціум", етнічність - це така якість людини, завдяки якій створюється система своєрідних зв'язків, що опосередковують собою відношення людини до природи, культури та інших людей. В процесі витворення етнічної спільноти ці відношення "... набували саме тих ознак своєрідності, завдяки яким створюється певна система природокористування (згідно до умов географічного середовища), система культури і поведінки, побуту і духовності. Отже, в етносі все перебуває в єдності, де кожний елемент буття пов'язаний з іншим і силою традиції набуває зв'язку генетичної пам'яті етнічна свідомість..."[16] Етнічні особливості особистості проявляються у всій структурі її соціально-психологічної моделі. "Національне - це ідея та реальність, найбільш наближені до інтимно-особистісного світу людського буття, - підкреслює Абдулатипов Р.Г. - і його дуже важко позбутися, не зашкодивши духовності та моральності людини"[17]. Інший дослідник - Л.Е.Шкляр пише про те, що етнічність людини зачіпає сферу почуттів, мотивів, установок, ціннісних орієнтацій і свідомість, тобто пронизує все особистісне буття[18].

Між етносом та особистістю існує глибокий двосторонній зв'язок: прагнучи до самозбереження, етноспільнота відтворює себе в окремому емпіричному "Я", передаючи йому все, що необхідно для життя, оформляє

його як може і вміє. Особистість потребує етнічну спільноту не в меншій мірі. Як зазначає Е.Фромм, - людина - це система потреб, ядро якої складають потреби фундаментального плану: в творчості, в спілкуванні, у відчутті коренів, що гарантували б міцність та безпечність людського буття. Глибинним прагненням людини є віднесення себе до визначеного зв'язку, що був би стабільним, міцним. Кожна людина має потребу, - стверджує мислитель, - в уподібненні іншим, в пошуку ідентичності. Індивід потребує системи організації, яка дала б йому можливість у світі, де все таке безсистемне, розкидане, де так багато знаків, речей і символів, інших людей ототожнити себе з деяким визначеним зразком. Ідентифікація виявляє прагнення "Я" до піднесення через інших[19].

Проблема ідентичності - це проблема пошуку відповіді на запитання: "Хто Я?", "Куди належу?", "Де мої корені?", "Як я ставлюся до інших людей?", "... Якою є мета мого життя?" тощо. Витворення своєї ідентичності - процес багатовимірний, бо такою є людська життєдіяльність, людське буття. Кожний індивід належить до багатьох спільнот одночасно: до сім'ї, релігійної громади, учбового, трудового колективу, спілки і т.д. Кожний має потребу бути з іншими людьми і займати в якійсь групі певне місце. Як правило, люди творять свою ідентичність, з одного боку, через ідентифікацію з різними спільнотами, з іншого - через збереження свого окремішого "Я". Як зазначає американська дослідниця Г.Линд, очевидним є те, що людина майже не здатна "... розвинути в собі сенс свого "Я", якщо вона не знайде певних аспектів свого суспільного становища, з яким може себе ідентифікувати. Для деяких осіб ідентифікації з людиною, сусідами, найближчою громадою ніби вистачає. Для інших ідентифікація з ширшою громадою, як нацією, є суттєвою"[20]. Етнічні (національні) зв'язки - це зв'язки, що займають особливе місце порівняно з класовими, професійними, партійними тощо. Ця особливість не раз підкреслювалась в етнологічній літературі[21]. По-перше, етно-національна належність - це визначена характеристика, що залишається постійною для індивіда завжди і скрізь, в той час, коли професію чи партійність він може змінювати, як і свій соціально-класовий статус, по-друге, етнічність - це "синтетична характеристика" (Л.Шкляр), яка вбирає в себе класові, сімейні, професійні і т.д. характеристики і відношення, ніби "пронизує" їх собою, присутня в них; по-третє, етно-національний зв'язок - це зв'язок вищого порядку, що виростає як органічне поєднання природно-біологічного, психологічного, соціального, культурно-історичного рівнів зв'язку. Як зв'язок вищого порядку, етнічна (національна) приналежність є значно ціннішою для етнофорів, ніж приналежність до будь-яких із "груп інтересу", бо той простір, можливий для матеріального, культурного і статусного самовираження, який надає своїм індивідуальним членам усяка етно-національна спільнота, є значно ширшим і багатшим, ніж той, який може дати своїм членам "група інтересу" - чи то спілка, чи партія, чи трудовий колектив і т.д. Правда, в рельному житті "група інтересу", тобто будь-яка інша спільнота з її інтересами може не протистояти, а доповнювати інтереси етно-національної спільноти. О.Потебня писав, що людині для досягнення незліченної кількості цілей достатньо лише відчувати себе частиною свого народу і користуватися цим[22]. Етно-національні зв'язки порівнюються дослідниками з родинними зв'язками, що грунтуються на допущенні про спільне походження і зв'язують сіттю традицій людей, які стоять на різних рівнях соціальної ієрархії. Класові ж, напр., зв'язки - це солідарність між людьми по горизонталі, незалежно від походження предків.

Для етнолога, на відміну від історика класу, сутнісна дихотомія пролягає не між всередині і поза, а між вверх і вниз, - стверджує Дж. Хайгхем[23].

Згадуваний уже О.Потебня стверджував, що існують зовнішні та внутрішні атрибути нації (етносу). До зовнішніх він відносив територію, спільну мову, спільну історію та культуру, спільну психологію. Проте, ці зовнішні атрибути не вичерпують змісту поняття "нація", не пояснюють суті національної своєрідності. Існує ще, на думку вченого, помимо зовнішніх атрибутів, "ядро нації", як щось об'єктивно дане, що живе в підсвідомих глибинах етносу, що зусиллями активних етнофорів виноситься на поверхню життя і може спрямувати його у відповідне русло[24]. Чуття етнічної ідентичності - це глибокий емоційний стан душі"[25], коли мовиться про окрему особистість. Цей стан людиною не завжди усвідомлюється, але в окремих, екстремальних для етносу ситуаціях, він може бути доведеним до апогею. Відомо чимало прикладів, які засвідчують до якого духовного піднесення, аж до самопожертви задля своєї етноспільноти може дійти особистість, відчуваючи та усвідомлюючи свою етнічну приналежність до неї.

Етно-національна ідентичність особлива поруч з ідентичністю релігійною чи світоглядною, бо вона значно більше, ніж будь-яка інша, має вихід на екзистенціальні проблеми людського буття, здійснює прямий глибинний вплив на психіку особистості, має найбезпосередніше відношення до найтонших струн людської душі, дістає до підсвідомого, чинить величезний вплив на світовідчуття, мислення та дію його.

Всупереч всім прогнозам етнологів про швидке зникнення етнічної свідомості, світ нині, незважаючи на чималий економічний прогрес, переживає етноренесанс. Думається, що це не лише реакція на нівелювання, як зазначається в літературі[26]. Чому ж все-таки така реакція стає можливою? Що її зумовлює? З чого вона виростає? Вчитаймося у слова, написані Е.Фроммом: "Як правило, наша свідомість обмежується тим, що дозволяє нам сприйняти суспільство, до якого ми належимо. Людський досвід, який не вписується в цю картину, витісняється. Тому наша свідомість представляє, головним чином, наші власні суспільство і культуру, в той час, як наше неусвідомлене представляє собою універсальну людину в кожному із нас"[27]. Отже, незалежно від наших бажань, наша свідомість влаштована саме так. Людина, будучи специфічним предметом, в предметному світі, влаштована так, що її свідомість вловлює і зберігає, насамперед окремішне, конкретне, одиничне і саме у співвідношенні до того конкретного світу, де живе вона, до тієї конкретної культури, яка є синонімом реальності як такої, являє собою дійсну природність для людини. Належачи до конкретної культури, людина не виділяє її сенси і зміст як дещо таке, що лежить в одному ряду з позакультурними сенсами, - і в цьому особливість "спрацьовування" культурної реальності.

Нинішній етноренесанс - це реабілітація того природного стану речей, який складався багатьма віками і тисячоліттями. Це протест, природно-соціокультурного організму, індивідуальності народу проти насильства по відношенню до нього. Людина надто маленька і жалюгідна, щоб жити відразу ж не в сім'ї, не в етносі, а у Всесвіті, або ж хоча б на Землі. Щоб відчути стабільність свого існування, свою безпечність, захищеність, їй необхідні проміжні ланки поміж собою та Всесвітом або Землею. Вона їх, ці ланки, має. Про них подбала і природа, і історія. Завдання ж людей - їх зберегти. Інстинкт самозбереження контролює нинішню етнічну ситуацію в світі, і піднесення етнічного життя наших сучасників тому свідчення.

Нерівномірність етногенезу, багатоукладність етнічного, вплив найрізноманітніших чинників, як от: політичні, економічні, екологічні тощо, їх сукупність загалом обумовлюють цілу ієрархію етнічних ідентифікацій від локально-кланових до загальнодержавних і навіть наддержавних до "багатоукладності" етнічного буття і етнічної свідомості. Доречно буде пригадати, що радянський етнолог Г.Старовойтова зафіксувала так званий "етнічний парадокс сучасності", який полягає в тому, що послаблюються, розмиваються етноспецифічні якості об'єктивованої культури, і, одночасно паралельно до цього процесу, іде процес піднесення етнічної свідомості[28]. Г.Старовойтова підкреслює, що соціально-економічні властивості виявляються дуже рухливими в той час, як етнокультурні та етнопсихологічні (етнічна самосвідомість) досить стійкі, косервативніші, змінам піддаються дуже повільно. Інший радянський етнолог Л.М.Дробижева зазначає, що у зв'язку із розмиванням, скороченням етноспецифічного в культурно-побутовому житті, змін зазнає насамперед, етнічна ідентифікація. То що ж відбувається насправді із етнічною самосвідомістю - зростає вона чи розмивається? Щоб відповісти на це запитання, треба, очевидно, мати на увазі те, що Старовойтова Г. зафіксувала глобальну тенденцію сучасної етнічної самосвідомості, яка дійсно переживає сьогодні піднесення у зв'язку із все більшим наступом цивілізації на етно-національне. Що стосується думки Л.М.Дробижевої про розмивання етноідентифікації, то її твердження було також вірним по відношенню до тих етно-національних процесів, які відбувалися в СРСР. Посилена ідеологічна робота по "формуванню людини-інтернаціоналіста" дала свої плідні наслідки - маргінальний статус став нормою існування мільйонів людей, що іменували себе "радянськими" і почувалися такими. Та ж Г.Старовойтова досить слушно зауважує, що повноцінна асиміляція здійснюється протягом життя кількох поколінь[29]. Семи десятків років існування Радянської імперії було достатньо, аби асимілювати десятки мільйонів із різних регіонів 1/6 земної кулі. Правда, на щастя, ця асиміляція відбулася в основному у мовній сфері, значно менше в силу своєї консервативності постраждала етнопсихологія, ця міра етно-соціальних потенцій, ця енергія, "пасіонарність" (Л.Гумільов), що призентує собою всі буттєві суспільні стосунки людей, складаючи їх найбільш древній, еволоційно виокремлений із біо-психічної енергії протолюдей, емоційно-вольовий підсвідомий рівень, який інтеріорізований в суспільстві як визначена система психічних, вольових взаємозв'язків індивідів. Будучи дарованою етносу живою речовиною біосфери, що оточує даний народ, генетичне підгрунтя всіх суспільних стосунків виявляє дивовижну усталеність протягом всієї історії того чи іншого етносу.

Summary. In the artikle the role of ethnics in Socialization of personality is analyzed.

Література

1. Шкляр Л.Е. Этнос. Культура. Личность. // К.: Наукова думка, 1991.-С.55.

2. Афанасьев В.Г. Человек как система и система деятельности человека.// Социологические исследования.- 1996.-№4. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение. - М.: 1978. Каган М.С. Человеческая деятельность. - М.: 1974 та ін.

3. Культура и развитие человека. Очерк философско-методологических проблем. - К.: 1989.- С.191.

4. Dunn J. Under standing human development: Limitation and possibilities ob an ethnological approach. // Human ethnology. / Ed .m. Von Cranach at al/ Cambridge ets/ 1979/ - P. 630, 633, 639.

5. Быстрицкий Е.К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие. - К.: 1991.- С.87.

6. Там же.-С.132. Див. також: Етнос і соціум. - К.: 1993.-С.65.
7. Винниченко В. Відродження нації. - Київ-Відень, 1920. Ч.1.-С.73.
8. Шкляр Л.Е. Цит. вид.-С.59.
9. Бердяєв Н.А. Судьба России. - М., 1990.-С.85.
10. Див., напр.: Herskovits M.Cultural antropology. N Y, 1955.-P.326-327.
11. Honigman J. Culture and Personality. N Y, 1954.
12. Herscovits M. Cbltural antropology.-P.325, 327, 454.
13. Бытие человека в культуре.-С.95.
14. Там же.-С.95.
15. Там же.
16. Етнос і соціум.-С.65.
17. Абдулатипов Р.Г. Природа и парадоксы национального "я". - М., 1991.-С.9. Див. також: Братасюк М.Г. Культура і національне відчуження. - Тернопіль-Київ, 1994.-С.48 та ін.
18. Шкляр Л.Е. Цит. вид.-С.59.
19. Фромм Э. Бегство от свободы. - М., 1990.
20. Lund Hellen M/ On Shanie and the Search for identity. №4: Seince Edition., 1961.-P.215.
21. Див., напр.: Цимбалістий Б. Проблема ідентичності: Україна чи Америка? - Чікаго, 1974; Шкляр Л.Е. Цит. вид. та ін.
22. Див.: Потебня А.А. Язык и народность. // Эстетика и поэтика. - М., 1976. Потебня А.А. О национализме. // Мысль и язык. 3-е изд. - Харьков, 1913.
23. Див.: Higham. Ethnicity in America. - Prinston, 1986.
24. Див.: Потебня А.А. О национализме.
25. Етнос і соціум.-С.65.
26. Там же.
27. Фромм Э. Душа человека. - М., 1992.-С.68.
28. Див., напр.: Старовойтова Г. Этнические группы в современном советском городе. - Л., 1987.
29. Там же.-С.12.